

Are Kalvø

**MATK
PÕRGUSSE**

Inglise keelest tõlkinud Ülle Jälle

Originaali tiitel:
Are Kalvø
Hyttebok frå helvete
Kagge Forlag, 2018, Norway

Tõlgitud väljaandest
Hiking to hell / Greystone Books

© AreKalvø, © 2018 Kagge Forlag AS

Toimetanud Lea Arme
Kujundanud Villu Koskaru
© Ülle Jälle ja Tänapäev, 2020

ISBN 978-9949-85-720-3

www.tnp.ee
Trükitud AS Pakett trükikojas

Sisukord

Asi pole <i>selles</i>	9
Asjad, millest ma aru ei saa	26
Tehismäed ja popkorn lõkketulel	41

ESIMENE KATSE: LUNASTUSE OTSINGUIL JOTUNHEIMENILE

Viimane õhtu vabaduses	58
Linnast metsa, tund tunni haaval	69
Hüvasti, logistika	87
Ühine õhtusöök aluspesus	92
Tippu	102
Kogukondlik saavutus aluspesus	126
Kuulake kogemusteta mägedeinimesi	137
Viidad, mida mägedes peaks leiduma	139
Toidu ja joogi hindamine matkamise seisukohast	140
Loo „Happy Wanderer” tagasitulek	142
Kuulake kogemusteta mägedeinimesi 2. osa	157
Valguse poole!	158
Mida sa sellest siis arvad?	164
Esimene katse: lunastuse otsinguil Jotunheimenile.	
Hinnang	166
Avastan ennast ja oma linna	168

**TEINE KATSE: INIMESTE OTSINGUL
HARDANGERI PLATOOLE**

- Rahvast täis ja eluohtlik 188
Jaapani turisti kaotamise kunst 202
Kuhu vana narrid surema lähevad 211
Alkohol ja sigarillod 225
Kujuteldav loodus 240
Mees või hiir? 253
Sõnastik 265
Kuulake kogemusteta mägedeinimeste nõuandeid
3. osa 266
Valged inimesed räägivad villidest 267
Allikad, kõrvalepõiked ja lisainfo nohikutele 278

Ühe hiljutise küsitluse kohaselt on peaaegu 80% minuga samas riigis elavatest inimestest käinud vähemalt korra viimase aasta jooksul mägedes või metsas matkamas.

Mina pole mägedes ega metsas matkamas käinud vähemalt viimased kolmkümmend aastat.

Mingil hetkel jõuab kätte aeg, mil pead endalt küsima: kas ainult minul on see probleem?

Asi pole selles

Kohas, kus ma kasvasin, on aidatrepp. Ebaühtlased kivist astmed, mis on seal olnud just nagu terve igaviku. Aidauks on rohmakas, kõver ja seda on raske lahti saada ning see tuleb lukku keerata vana roostes võtmega, mis on hästitoidetud beebi suurune. Ait on täis asju, mida ikka aitades leidub – asju, mida pole ära visatud. Ja talus elades ei visata kunagi asju ära, sest seal on nii palju ruumi, et *ei pea* midagi ära viskama. Aidas on kööginõusid ja talu tööriistu, mis kunagi olid ilmselt vajalikud, aga nüüd tunduvad lihtsalt ohtlikud. Siin on vanu lühikeste nimedega asju. Künad. Kangasteljed. Panged. Kirnud. Kelgud. Tumbad. Vanad ajakirjad. Koomiksiraamatud. Nukumaja, mis tundub hirmutav, nagu nukumajad ikka. Minu vanad kahe-teisttollised vinüülplaadid kaheksakümnendatest – puhvis juustega briti artistide mõõdukalt populaarsete hittlugude tarbetult pikad versioonid. Elektroonikaseadmed, mis koguvad tolmu, kuni ühel päeval on need ootamatult jälle moes. Siit leidsin ma hiljuti nelikümmend aastat vana raadio, mille võtsin koju kaasa ja mis on nüüd mu elutoas kasutusel võimendina. Kõik külalised imetlevad seda.

Sama lugu on aidatreppiga. See on Norra talude romantilise ettekujutuse nii täielik kehastus – vana, isetehtud ja ebata-sane –, et külalised panevad seda tähele ja pildistavad.

Nii et, jah. Siin ma kasvasin. Kohas, kus olid ait, lehmalaut, künad, kangasteljed ja muud vanad lühikeste nimedega asjad. Asjad, mida pärandatakse. Mets. Palju metsa. Puuonn. Jõgi, mille häälekat lakkamatut kohinat ei pannud ma tähele enne, kui pärast minema kolimist siia tagasi tulin. Valge puudust maja. Magamistuba vaatega fjordile. Ja loomad. Lehmad, kanad, sead. Koer, kes ühel päeval lihtsalt välja ilmus ja jäi. Ja alati kass.

Nii et asi pole *selles*. Ma kasvasin looduse, loomade, mulla, traditsioonide, isekorjatud puuviljade ja marjade keskel. Ja mägede. Suurte mägede.

Väga suure hulga mägede.

Aidatrepilt on näha talupõllud. Ja põldude taga – mäed. Neli minutit sõitu talust mis tahes suunas ja ikka jõuame mägedeni. Dramaatilised mäed, turistide meelitavad mäed, mäed, mida inimesed tervest maailmast pildistama tulevad. Mäed, kus saab matkata. Ja suusanõlvad. Siin on korraldatud Norra meistri-võistlusi suusatamises. Siin on peetud ka slaalomi maailmakarikaetappe. Üks kolmest Norrat reklaamivast klipist on filmitud siin. Kaks kolmest Norrat reklaamivast klipist on filmitud Uus-Meremaal. Seal on odavam.

Ja ma olen päris palju matkanud. Olen veetnud aega mägedes. Mu jalad teavad, mis on suusad. Murdmaa- ja mäesuusad. Minu lapsepõlvkodus tegeldi nädalavahetustel suusatamisega, kui polnud just mõnd paganama head põhjust seda mitte teha.

Seega pole asi selles, nagu ma poleks harjunud looduses viibimise, matkamise ja suusatamisega. Kui meil oli koolis suusapäev, korraldati see tihti meie kodu juures. Just. Meie talu asus kooli lähedal ja meil oli palju ruumi. Seega tulid klassid suusatama meie juurde ja meie juures tehti ka suusahüppeid, sest seal oli täiuslik suusahüppemägi. Kuulete? Ma kasvasin kohas, kus olid suusarajad ja suusahüppemägi.

Nii et asi pole *selles*.

1983. aastal – ja mitte keegi ei tea siamaani, kuidas see juhtus – oli minu kodulinna jalgpallimeeskond tõeliseks sensatsiooniks. Meeskonna ja koha nimi on Stranda. Stranda mängis neljandas liigas ja jõudis karikavõistlustel kolmandasse ringi. See oli väga ebaharilik sündmuste käik.

Stranda võitis üht kolmanda liiga meeskonda ja – see on palju olulisem – teise liiga meeskonda Ålesundist, mis on meie kandi ainuke linn, meeskonda, kes oli kuulutanud, et soovib pääseda kõrgliigasse, kes pidas end meiesugustest kohalikest maamatsidest igas mõttes paremaks. Strandas on umbes kolm tuhat elanikku. Ålesundis on elanikke 25 000. Stranda põrmustas nad ja pidi kolmandas ringis kohtuma Norra tolleagese väga kõva meeskonna Vålerengaga. Ma ei mõtle seda omast peast välja. Vålerenga võitis sel ja järgmisel aastal Norra meistritiitli. Vålerenga on Oslo meeskond. Strandas on kolm tuhat elanikku, Oslos üle poole miljoni.

Mängu järgselt kirjutasid sellest kõik Norra suuremad ajalehed, kujutades Stranda parimaid mängijad kõrvuti kohalike võimukandjatega näitamaks, et terve küla seisis õlg õla kõrval, ja avaldasid intervjuusid Vålerenga staaridega, kes küsisid: „Stranda? Kus see veel asub?”

Seega pole asi selles, nagu oleksin ma pärit suurlinnast. Asi pole selles, nagu oleksin ma harjunud sellega, et pidevalt midagi juhtub.

Asi pole *selles*.

Aga kui vahel harva midagi siiski *juhtus*, tulime me kõik välja. Räägitakse, et Stranda ja Vålerenga kohtumist vaatas neli tuhat inimest.

Neli tuhat. Kohas, kus on kolm tuhat elanikku. See teeb 130%. See vastab umbkaudu 900 000 inimesele Oslos, viiele miljonile Berliinis või 11,5 miljonile Londonis.

Inimesed tulid pealinnast seda mängu vaatama. Ja inimesed tulid Ålesundist vaatama, kuidas üks Norra parimaid meeskondi Stranda maatasa teeb. Üks neist oli mu isa sõber, kel olid

juuksed üle kiila pealae kammitud. Teda kutsuti Kunniks. Ära küsi. Ålesundis on kõigil sellised nimed. Kunn käis meil talus külas, kui ma veel laps olin. Ta märkas kohe päris kindlasti aidatreppi, ta seisis seal ja vaatas põlde. Kui Kunn tagasi linna läks ja tema sõbrad küsisid, milline Stranda on, olevat ta kuulutanud: „Seal on tohutud tasandikud.”

Seega pole asi selles, nagu ma oleksin harjunud suurte masinate, lärmi ja sebimisega enda ümber. Ma olen harjunud avarusega. Tohutute tasandikega. Vaikusega. Aidatrepiga. Kohas, kus harva midagi juhtus, tuli 130% külaelanikest kohale, kui midagi tööpoolest *juhtus*.

Seega pole asi *selles*.

Ja asi pole ka selles, nagu oleks mul midagi sporditegemise vastu. Olen terve elu olnud paljulubav jalgpallur. Olen isegi mänginud samas meeskonnas mõnedega nendest poistest, kes 1983. aastal Norra parima meeskonna käest 2:0 tappa said. Olen olnud ka aktiivne murdmaasuusataja. Mitte üleliia aktiivne, aga siiski aktiivne. Minu nimel on selle tõestuseks mitu suurepärast teist kohta ja karikas. Küll üsna väike karikas. Tegelikult on see ikka uskumatult väike karikas. Kujuta ette viinapitsi. See on umbes poole väiksem, aga kusagil see karikas mul siiski on. Arvatavasti aidas.

Ja asi pole ka selles, nagu ei meeldiks mulle kõndida. Vastupidi. Kõndimine on üks neist asjadest, mida ma oskan väga hästi. Ma kõnnin iga päev ja pikki vahemaid. Seega pole asi selles.

Aga ma kõnnin vales suunas. Mulle meeldib kõndida kohadesse, kus on inimesi. Eelistatavalt kelnereid. Mulle meeldib kõndida kesklinna tänavatel. Niisama uidata, ilma erilise sihita. Minu lapsepõlves ei teinud mu kodukohas seda peaaegu mitte keegi. Seal said sa kohe kaheksateistaastaseks saades juhiload ja pärast seda ei astunud sa enam autost välja. Kui kedagi nähti küla keskkuses ringi jalutamas, mõeldi, kas ta on lubadest ilma jäänud.

Või kas keskkoolis on uus õpetaja.

Meie küla keskus ei jalutatud.

Istud autosse, sõidad neli minutit mäejalamile, kõnnid mäe tippu ja alla, istud autosse ja sõidad koju. See oli täiesti normaalne.

Sihitult külakeskuses jalutamine? Kohalik ullike.

Aga see on minus olemas. Soov kõndida – kaugele.

Seega pole asi ka *selles*.

Kui üks inimene, kes tunneb mind väga hästi, tuli koos minuga mu lapsepõlvetalu külastama, märkas ta – nagu kõik teised – vana aidatreppi. Ta vaatas seda. Siis ütles ta mulle:

„Sa istusid lapsena seal, vaatasid kaugusesse ja mõtlesid, et ei peaks siin olema.”

Vaat *selles* on asi.

Sest just seda ma lapsena aidatrepil istudes mõtlesingi. Ja ma istusin seal päris tihti. Olin paraku üks neist inimestest, kes istuvad ja vaatavad kaugusesse, püüdes jätta mõtlikku muljet, aga ma ei mõelnud loodusest. Ma ei mõelnud kunagi sellele, kui ilus see kõik on, kui tänulik ma peaksin olema, et saan niimoodi elada, tegusana ja loodusega samastudes.

Ei. Mina mõtlesin hoopis, et ei peaks siin olema.

See polnud muidugi mu ainuke mõte. Ma polnud lollakas. Olin tundlik noor hing. Mõtlesin ka tohutult suurejoonelistele asjadele, mida ma mitte iialgi mitte kellelegi ei tunnista, nii et põrgusse see, eks ole?

Aga ma mõtlesin ikkagi ka selle peale – et ma ei peaks seal olema. Ehkki mu elu oli igas mõttes ilus.

See pole ka mingi originaalne mõte. Tean seda väga hästi. Kõik need, kes on pärit väikesest kohast ja saavad hilisemas elus kirjanikeks, räägivad sama lugu – kuidas nad igatsesid sealt minema. See on kohutavalt ebaoriginaalne. Ja enamik sõpru, kellega ma koos kasvasin ja kes kolisid sealt minema, tundsid sama.

Me kolisime suurtesse linnadesse. Õppisime. Käisime pubis. Arutasime hilisööni teemadel, millest me mitte muhvi ei teadnud. Ahmisime endasse kultuuri, mis meile tegelikult ei meeldinud. Jalutasime kesklinnas. Saime uusi sõpru, uusi maitseid ja uusi kogemusi. Kokkuvõttes otsisime pidevalt tegevust. Siis mõtlesin ma – mõtlen sama ka praegu –, et parim, mida elul on mulle pakkuda, on seotud inimestega, eelistatavalt väga paljude inimeste ja suure lärmiga. Ja kui keegi on näinud vaeva ja mõelnud välja seinad, laed ja hotellibaarid, on lausa tänamatu elada telgis. Me kolisime linna, tarbisime linna, linn meeldis meile ja me ei vaadanud tagasi. Paljud meist olid sellised.

Aga ...

Enamik inimesi ei jää selliseks elu lõpuni.

See läheb üle. Selles on asi. Kui oled lõpetanud õpingud või mis iganes muud asjad, mille ettekäändel sa linna kolisid, kui saad täiskasvanuks, lood pere, võtad tempo maha. Siis juhtub midagi. Sa leiad teised väärtused.

Ja taipad järsku, et lausa jumaldad loodust.

See on juhtunud peaaegu kõikide minu tuttavatega. Minuga mitte.

Olen kaotanud viimastel aastatel loodusele hulga sõpru. Häid inimesi. Tarku inimesi. Huumorikaid inimesi, kellele meeldis käia pubis ja niisama tühja lobiseda. Mida nad praegu teevad? Nad ärkavad vara, pildistavad suusaradu, postitavad need Facebooki ja Instagrami ning kirjutavad: „Ilus päev looduses!”

Pidasin neid inimesi kunagi headeks sõpradeks. Ja mõistlikeks.

„Ilus päev looduses!” Paremaks nad nüüd enam suutelised pole.

Seda juhtub inimestega teatud eluetapil sageli. Huumorimeel hakkab kaduma. Juuksed ka. Tihti langevad need kaks asja kokku. Tõtt-öelda hakkab ma juba muretsema, et äkki ongi huumorimeel juustesse salvestatud.

Huumorimeel ja juuksed kaovad ning inimene hakkab mägedes matkamas käima. Kõik need asjad juhtuvad, kui jõuad elus sellesse punkti, mil ööklubide väljaviskajad pole ammu su käest dokumenti küsinud, küll aga on juba pikemat aega küsinud, kas sa oled ikka kindel, et see on sulle sobiv koht.

Selles vanuses toimub palju elulisi muutusi.

Sa hakkad käima jõusaalis lootuses näha välja nii hea kui võimalik, sest juukseid *ega* huumorimeelt ju enam pole. Jah, ma tean, et need inimesed väidavad, et ei tee trenni selleks, et hea välja näha, ja et trenn ise on preemia. Olgu nii, aga kui trenn meie tervist või väljanägemist ei mõjutaks, siis me ju sellega ei tegeleks, ega? Ma ei usu, et kui arst on öelnud patsiendile, et tal on jäänud kuu aega elada, oleks mõni patsient vastanud: „Olgu siis, ma hakkan trenni tegema. Oma viimasel neljal elunädalal teen ma trenni. Kulutan viimased neli nädalat oma elust liibuvates trenniriietes ereda valgusega jõusaalis, kus mulle võõrad inimesed kannavad samuti liibuvaid trenniriideid, haisevad higi järele ja me kõik vahime enda ette, kuulates liiga kõvasti muusikat, mis meile ei meeldi, ja väntame ratastel, mis meid kuhugi ei vii.”

Selles vanuses ei lõpetata tingimata väljas käimist, vaid hakatakse käima kohtades, kus ei ole liiga palju lärmi. Ega väljaviskajaid. Ega inimesi. Selles vanuses hakkab meeldima kokkusaamine sõpradega, et nendega juttu ajada. Uskumatult igavatel teemadel, sest ka see juhtub selles vanuses. Kui selles vanuses mehed ei taha eriti vastata sõbratari küsimusele, mida me oma viimase meestereisi ajal tegime, ei ole asi selles, et me tegime midagi sobimatut või ei mäleta, mida tegime. Me lihtsalt ei suuda tunnistada, et istusime kolm päeva Londoni pubis ja rääkisime sellest, kui palju puhkusepäevi meile võlgu ollakse.

Või hullem veel, trennist. Või loodusest.

Asi ei ole ainult selles, et kõik hakkavad järsku looduses ringi uitama, vaid nad ka räägivad sellest alatasa. Ja nad räägivad sellest nalja tegemata. Inimesed, kes olid kunagi terase mõistusega ja nutikad, ütlevad nüüd täiesti tõsiselt selliseid asju nagu:

„Mägedes valitsev vaikus on ainulaadne.”